

Balantičeva pesem sama. Balantič jo je takoj sprejel in odobril. Kremžar pa mi je tedaj v pismu očital, da je ne razume, da proti vsem zakonom slikarstva senca ne pada od obešenca, ampak od spredaj k njemu. Tudi so ga motile bele lise na poti. Ko sem mu naznačil svoj občutek, ki sem ga hotel ujeti s to ilustracijo, mi je dal prav in jo je smatral za najboljšo. Povedati pa sem hotel tole: senca, ki pada v sredino slike, je senca človeka — Judeža, ki dan na dan prodaja svojega Boga. »Težki lesk srebra«, ki »čez vse nebeške je poti razlit« (bleščeči se srebrniki v sencih), ga pelje tja, kjer tudi njemu nudijo oljke svoje roke, da se obesi, kot se je prvi Judež. Glavno je pri razumevanju te ilustracije to, da je pravi osebek te slike, to je pesnik, ki se čuti Judeža, naznačen le s senco, medtem ko pada vsakemu v oči le obešeni Judež, v pesmi sami pa je ravno narobe! Judež sam je zamolčan, slišimo le samoobtožbo pesnika, ki čuti, da je izdal Gospoda.

Pri »Marjetici« sem hotel ohraniti tisto nežno prisrčno pesnikovo zaupanje beli cvetki. Temna senca dekleta naj bo spomin nanjo, spomin, ki ga sedaj pesnik podari marjetki v zahvalo za njen »beli sijaj« in »pokojen mir«, ki »bo pal na najin kraj«.

Tudi »Pozabljenje« spada časovno med one Balantičeve pesmi, ki se v njih spominja zgodaj umrlega dekleta. Tu se nisem držal njegovih podob, temveč sem uporabil — predvsem zaradi pomanjkanja risarskega znanja — manj izvirno podobo: izginjanje dragega obraza v rahlo valoveči vodi spomina. Ilustracija pa je bila močno subjektivno doživeta, kar daje veljavo k njeni moči.

»Jesenski ognji« so kot pesem sama realen motiv, vanj pa vneseno čustvo neke nedoločljive bojazni in osamljenosti, kajti »že davno je zorenje izšumelo, z vetrovi ptiči so od nas odpluli«, in ostala je le še žerjavica »v samoti tal«. V ritmu črnih in belih črt, zavojev dima, letu ptičev tiči ta občutek osamelosti.

Glede portretov moram poudariti, da je Balantič, ki živi v spo-

minu mojih tovarišev iz krožka in v meni, močno različen od onega, ki živi v predstavah drugih njegovih znancev. Mislim, da je malokdo našel razlago njegovih pesmi na njem samem, kajti maska, ki jo je nosil, je bila vse preveč izdelana in pristna. V nas pa živi Balantič, fant divje strasti in obenem spokornik obdrgnjenih kolen, v nas se smehlja pastir s planin, z glavo ob zid butajoči obupanec v ljubezni, ki se ji je sam odrekel; spominjamo se ga vsega vzplamtelega, ko je branil kako svojo tezo; vidimo ga bledega in zmrzlega, ko smo se tiščali peči v njegovi sobi in govorili cele popoldneve, včasih je to prešeren Balantič z Velike planine, potem se pa spremeni v poraženega Balantiča, ki gleda odhajajoče prijatelje v Gonarsu.

Prva skica v ujedenci je iz prvih časov našega spoznanja. Balantič je po šoli skoraj vsak dan prihajal k Francetu Kremžarju ter sedel pri njem do odhoda vlaka. Do takrat še nisem bral njegovih pesmi, imel pa sem veliko spoštovanje pred njim zaradi močnega vtisa, ki ga je name naredil in zaradi Francetovega navdušenja. V takem razpoloženju je nastala ta nekaj minutna skica Balantiča pri knjigi.

Druge portrete sem delal po fotografijah, prepustil pa sem se spominu z namenom, da strgam z njegovega obraza krinko, ki jo je nosil, in ga predstavim takega, kot je bil sam v sebi in do svojih prijateljev. Zanimivo je, da vsi moji tovariši, ki so bili ožje povezani z Balantičem, odklanjajo njegove fotografije kot njemu nepodobne ter trdijo, da sem se v portretu približal pravemu zgorjemu pesniku. Drugi pa, ki so ga poznali le na videz, pravijo, da portret ne ustreza Balantiču.

Marijan Tršar.

Zadnji trenutki pesnika Fr. Balantiča.

Dne 23. novembra sem bil v Logatcu, kjer sem zahteval ojačenje, municijo in avtomatsko orožje. Na povratku v Grahovo sem ob pol 7 zvečer v bližini Cerknice srečal Kremžarja, ki se je peljal z avto-

mobilom v Logatec po navodila; kajti begunci iz Starega trga so prinesli poročila, da se giblje okoli Dan 200 sovražnikov. Naročil mi je, naj razpošljem izvidnice na običajne partizanske prehode in da naj imam posadko v pripravljenosti. Ob 7 sem prišel v Grahovo. Balantiča sem našel v pisarni: delal je spiske straž in patrol. Prav značilno je povohal po zraku in se nasmehnil: »Čutiš? Pa naj le pridejo!« Pograbila sva spiske in arhiv in vse skupaj odnesla v kasarno. Potem sva skoraj eno uro delala v kasarni in pripravljala za vsak primer. Nekoč ga je skrbelo, ker se je pri fantih pojavila nervoznost. Napravil je obhod in, ko se je vrnil, so prišli še Kremžar, Petrovič in neki vodnik iz Begunj. Presodili smo položaj, preuhtali smo vse možnosti in Cerkničani so se odpeljali. Balantič se je vlegel na posteljo in v hipu zaspal; drugi pa smo poslušali radio. Kremžar se je postavil pred njegovo posteljo in gledal Franceta: »Glej, kako je čuden!« In res, čisto tiho je spal kakor ptič, obraz blede, roka na prsih bela, hladna; njegov obraz, ta hip brez naočnikov, je bil videti kakor mrtev. Dekle, ki je bilo ravno takrat prišlo v sobo, ga je prijelo za roko in na glas vzkliknilo: »Kakor mrtvak!« Prebudil se je. Ponorčevali smo se in jaz sem mu rekel: »France, si pa zelo siguren danes; še čevlje si sezul.« »Saj ne bo nič,« je rekel, in — takrat so počili že prvi strelji. Tekel sem ven na svoje mesto, razpostavljal fante in — boj se je začel. Kremžarja sem slišal, ko je vpraševal Balantiča, če je vse v redu. Opravljaj je nadzorstvo v pritličju na zadnji strani hiše. Čez eno uro, ko je napad nekoliko pomenjal, sem šel k njemu. Nasmehnil se mi je. Čevlje je imel še odvezane in je prav nerodno štorkljal od fanta do fanta, spodbujal, kazal na hiše, naj pazijo, in prvič v življenju sem ga slišal kleti. Jezil se je nad komunisti, ki so lepo čepeli v zaslonih. Okoli pol 2 me je poklical. »Sedajle nekaj pripravljajo,« mi je rekel. »Vse je potihnilo. Ali slišiš?« Slišal sem škripanje voza, konjsko peketanje, nato pa tiste značilne glasove, ob katerih nam je že

v Pudobu stiskalo srce. Top! Pogledal sem ga in vedel sem, da ve, kaj je. Priprl je trepalnice, poklical mitraljezca in rafali so se usuli proti kraju, kjer so top zakopavali. Naslednji dan je bila tam mlaka krvi. Prvi strel nazaj! Petrovič ga je sprejel na junaške prsi. Mene je podsulo. Ko so me odkopali, sem zagledal Balantiča brez naočnikov. Brezizrazna maska. Ves omotičen sem odšel v prvo nadstropje in se naslonil na okno. Ob 7 zjutraj so oblegovalci vdrli v pritličje. Balantič se je s tremi fanti umaknil v prvo nadstropje. Branili smo stopnice. Top so premaknili za 120° in oddali zopet 30 strellov. Stisnili smo se v zadnjo sobo. Kremžar je bil ranjen v stegno. Po končanem topovskem ognju so jurišali. Vkopali smo se v ruševine in napad odbili. »Zažgali bomo, če se ne podaste!« so vpili. Balantič se je ozrl: »Ne odgovarjajte jim!« To je pa povedal tako, da sem videl njegovo misel: »Pustite jih, naj nas ne motijo! Ničesar nam ne morejo! Pustijo naj me, da sedem k svojemu ognjišču.« In od takrat ni bilo zanj nič več kasarne, nič več boja, nič več nevarnosti. Odmaknil se je vsemu temu.

In obdala sta nas dim in ogenj. Stisnili smo se v majhno stransko sobico. Deset nas je bilo. Kremžar, ki je do tedaj ležal na postelji, se je dvignil: »Fantje, bolje da zgorimo, kot da se predamo!« Sklonili smo glave. Kremžar je recitiral tisto priljubljeno iz Hamleta: »Usodni Pirus«. Nato se je obrnil k Balantiču in rekel: »Kak umetnik umira z menoj, ali ne? Francè, skupaj bova umrla« in prijel ga je za roko. Kakor odsoten mu je prikimal in se usedel sredi sobe na tla. Ob 3/411 se je začelo kaditi skozi pod natanko pod Balantičem. Dvignil je obraz proti meni. »Aha!« je rekel in nič drugega. Zopet tisti mrtvaški obraz brez naočnikov, tista blede maska. Takrat pa sem odšel na podstrežje in zmetal zadnje bombe. Ko sem se med ognjem in dimom vrnil, sem ga videl še na istem mestu. Klečal je, sklanjajoč se naprej, tako da je imel glavo z obrazom na tleh, roke

pa stegnjene po tleh. Vse okoli nje-
ga dim. In na glas se je smejal.
Tudi sam sem se zakrohotal in iz-
tisnil iz sebe: »Ne morem več!« Po-
tem sem skočil čez goreče stopnice
v pritličje. Stanko Tomažič.

PREŠEREN — SRBSKI PESNIK?

Pod naslovom *Orient und Occident. Eine Blütenlese aus den vorzüglichsten Gedichten der Weltliteratur* je 1885 v Mindenu na Vestfalskem v Brunsovi založbi objavil J. Hart 612 strani velike osmerke svetovnih pesnikov v tem redu: Kitajci, Indi, Hebrejci, Arabci, Perzi, Afgani, Turki, Grki, Novogrki, Rimci, Španci, Portugalci, Italijani, Francozi s Provenčali, Angleži, Združenodržavci, Nemci, Nizozemci, Danci, Norvežani, Švedci, Rusi, Poljaki, Čehi, Srbi, Madjari, Romuni. V srbskem oddelku stoje štiri narodne popevke (prev. Nina Gühner, Gerhard, Talvj), Prešernova Nezakonska mati (Frz. Samhaber) in kneza Nikite Morju (Stephan Milow). Ker o tej knjigi pri nas še nihče ni črnil, naj omenim, da se naš Vrbljan dvakrat imenuje Franz Presiren, enkrat pa Présiren (strešica se je preselila kot naglasek na sosedno črko, medtem ko se je pri Svatopluku Čechu spremenila v ibernsko cediljo). Prevod sicer ni v Omerzovih glikonejih (DS 1916), a gladek. Več netočnosti pa obsegajo Zapiski: F. P., najodličnejši srbski pesnik našega stoletja; uspešno je poskušal družiti narodne posebnosti svojega ljudstva z zahodnoevropsko prosveto in omiko; v svoji liriki razvija poleg obilnega in globokega čustvenega življenja milino duha in pristrčni dovtip. Kaj spretno zadene pogostoma prelestno prostornost in svežino srbske narodne pesmi. Rojen 1780 se je čilo udeleževal politične borbe v svoji domovini, potoval po Italiji, Nemčiji in Franciji ter umrl 1849 ob splošni žalosti svojih rojakov. — Kdo je kriv napak, prepisovalec ali stavec? Tu je moral izpasti Kopitar, ker vidimo njegovo rojstno letnico, in Smole iz znanih Prešernovih kitic.

A. D-k

PRISPEVEK ZA DOLOČITEV KRAJA IN ČASA ERJAVČEVIH HUZARJEV NA POLICI.

Težko je določiti, kje se godé Erjavčeve povesti. Čeprav je imel precéj smisla za naravo in jo rad ter lepó opisuje, govori vendar le na splošno o pozorišču. Kakor vsem romantikom, je bila tudi njemu pri srcu predvsem napeta zgodba; kraji so mu bili postranskega pomena. Tudi literarni kritiki doslej temu vprašanju niso posvečali nobene pozornosti. Fran Levec, ki je prvi izdal Erjavčeve Izbrane spise in obširen življenjepis, ni krajem posvetil nobene vrstice. Tudi SBL, Erjavec in Flerè v Erjavčevih izbranih spisih za mladino ter Slodnjak v Zbranem delu ne govore o tem, da ne omenjam manjših del. Le Janez Logar se je v Hudem breznu (Cvetje iz domačih in tujih logov, zv. 15., 1941) lotil tega vprašanja, toda je moral ugotoviti: »Kraj zgodbe ni imenovan in tudi ni toliko natančno opisan, da bi ga bilo moči uganiti.« (Str. 24.)

Erjavec pa je nekoliko natančneje orisal kraj v svoji najdaljši in najbolj dograjeni povesti: Huzarji na Polici. Tu pravi: »Polica je precej velika vas, šteje blizo 60 hiš in prijazna, če tudi majhna grajščina stoji komaj dober streljaj daleč zunaj vasi na nizkem holmcu, od kodar se prav lepo vidi po celi dolini. Na Polici stane tudi župan za celo sosesko. Poličani so miren in blag narod, pridno obdelujejo svojo zemljo, kakor so se naučili od svojih dedov in prededov; zraven so pa tudi veseli in vsako nedeljo so vse tri krčme v vasi polne dobrovoljnih gostov.« (Slov. Glasnik 1863, str. 2.) »V gornjem koncu vasi stoji cerkev, pred njo lipa.« (Str. 35.) Okrog cerkve je pokopališče, križi gledajo izza nizkega zida (str. 133). Dekleta so si pravile na potoku (str. 8). Huzarji so prihajali mimo kapelice, kjer se cesta prevali čez majhen klanec (str. 35), in se postavili v red pred cerkvijo (str. 36). Pičlo uro od tod je grad, Bučnik imenovan (stran 135). Ankin oče je bil učitelj (šolmašter) v Gornjih Duplicah (str. 73).

Toliko Erjavec. Čeprav je Polic več, se vendar dá ugotoviti, da je imel Erjavec pred očmi Polico pri